

Քրիստոնէական հաւատոյց աղբիւ-
րն ու կայանքը միանգամայն սուրբ
Լեւտարանն է . Վարդապետաց կամ
Ս. հարց գրուածքներն անոր համար
կ'ընդունուին եկեղեցւոյ մէջ, վասն
զի սուրբ Լեւտարանէն առած կ'ու-
սուցանեն առանց երբէք բան մը պակ-
սեցնելու կամ աւելցնելու . հաւատոյց
վերաբերեալ գրքերը Լեւտարանաւ
կը հաստատուին , և ոչ հարց գրու-
ածքներով :

Լստուածութիւնն իրացելի կտա-
կարան կուտայ Սովսեօսի ձեռամբ , սա-
կայն Սարգիսները կ'արգելուն զայն կար-
գալու ժողովրդեան , և թալմուտ կը
յօրինեն անոնց կարգալու համար . քա-
նի որ տէրօջը պատուիրանն առ ժողո-
վաւրդն է , ժողովրդեան ինչո՞ւ պիտի
արգելու իւր պատուիրանաց գիրքը
կարգալու , կամ թէ ծառայ մ' ինչ
պէս կրնայ արգիլուած ըլլալ առ ինքն
եղած պատուէրն յիշելէ : Լսոր ճիշդ
օրինակն ունի մեր վերստպատուելին .
նոր կտակարանը մէկդի առած մէջ կը
բերէ մեզ հարց ըսածը . այնպիսի հարց
գորս չճանաչէր երբէք Հայոց ազգը
և Եկեղեցին :

Եյնպիսի երկչոտութիւն կը մերձե-
նայ որ Լեւտարանի վիճալութեանց ,
կտրճես թէ աշխարհ վասն պիտի փրկ-
չի . բերելիք վկայութեան հարիւր բա-
ռէն երկու հատն հազիւ կրնայ բերան
առնուլ , միւսներն հետս թողլով իւր
մտացն յարմարցնելու մտօք : Հօգ չէ
եթէ ասոր նման հազար մէկ հատ առ-
տուածաբաններ միաբանին , ողջամիտ
ներուն և ոչ մէկը չեն կրնար համո-
ղել թէ « փրկութի' ի հրէից է » ըսե-
լով . « Պտպ ի Հօսովմէ , արտաքոյ հը-
ռովմայ չիք փրկութիւն » ըսել կուզե-
աւետարանը :

Եյս և ասոր նման խաբէութիւն
ները պիտի հերքեմք հետզհետէ Սիւ-

նի միջոցաւ հրատարակելով , և պիտի
յայտնեմք վերապատուելիներուն թէ
ի՞նչ սխալ ունին հոսովմայցիք այդ
հիմնական տարբերութիւններով Հա-
յոց եկեղեցիէն տարբերելու մէջ :

Վիստար Նպատակնիս ուրիշ բան
չէ , և թէ ոչ յիշեալ վերապատուելիին
իւր այս հէջնակոտ թեամբ ժողովրդ-
դեան մէջ սերմանած ցրտութեան ու-
րումն յարմատոյ խել . արդէն որոնք
որ բուն գայթակղեալք են , պատրած
են իրենց կտրճեացը կամ յուսոյն մէջ ,
և սրոնք որ գայթակղած չեն , անչաւ շո-
եմք որ նոքա պիտի շահին :

1870 Փետրւար 9 .

ՅԵՐՈՍԱՂԷՄ :

* * *

Գատխարակոտ թէ՛ վրայ խօսուած
յետագայ ճառը կը գնենք Սիօնի մէջ
Գերմաներէնէ թարգմանեալ ընթեր-
ցախրաց փափաքը լեցնելու համար :

ՄԵԾԱՊԱՏԻԻ ԺԱՂՈՎ .

Հատ տարիներից առաջ՝ ընթեր-
ցայ ես այս տեղ մի ճառ՝ կանանց թէ՛
հին և թէ՛ քրիստոնէական ժամանակի
գրութեան վրայ , որ վերջն էլ հասաւ-
կանանց այժմեան զարգացման ձեւին
որին աւելի հետամուտ լինիլ չ'կարու-
ղացայ : Եյնուհետեւ շատ անգամ
առաջարկուած է ինձ՝ մի ուրիշ ճա-
ռում անել , այսինքն այն ժամանակուայ
միայն համառօտ նկատածս աւելի ըն-
դարձակել : Որովհետեւ նոր ժամա-
նակներումս այս ցանկութիւնը մի նոր
ուղղութիւն ստացաւ , որի մէջ ես էլ
յիմ կողմանէ պարտաւորուած եմ ժա-
մանակին յարմար և արդիւնաւոր հա-
մարել սրա վրայ խօսիլը , չ'կամեցայ

խորշիլ այս նիւթը կրկին վերառնելուց, որ գուցէ որանալ մի աւելի ներգործիչ շարժում առաջ բերուի :

Յանկալի է լուծել այս հարցը թէ՛ ինչպէս պէտք է օգտուէտ կայույս նել կանանց մասու ճ հասակի կրթութեան համար այն միջոցը կամ ժամանակը, երբ նրանք իրանց ուսման ընթացքը աւարտում են վարժարանում, այսինքն 15, 16 տարեկան դառնալուց յետոյ, Այս հարցին պատասխանելու համար, որ այս աւել կամենում եմ փորձ փորձել, պարտաւոր եմ ըմբռնել այս նիւթը իրա աւելի հեռուոր կապով :

Շուտով երկու հարիւր տարի կը լինի, որ Փեննելն գրեց աղջկերանց կրթութեան վրայ գիրքը : Այս սկսում է այս պարբերութիւնով : Աղջկերանց կրթութիւնից աւելի զանց աւելաբան չ'իտայ : Թէ՛ նա միշտ գեռ մի և նայնք Ֆրանսայի համար պարտաւորութեամբ կը լինէր աւել, մինչեւ այս նոր ժամանակներս շատ անգամ կրկնուած է : Բայց ինչպէս է Վերամանկուած այս կարմանէ :

Յօժարութեամբ կարելի է խոստովանիլ, որ մեզանում չ'են պակաս աղջկերանց կրթութեան և զարգացման համար՝ ոչ չափաւորութիւններ (Interesse) և ոչ զանազան ու թանկագին կարգադրութիւններ (Einrichtungen) . բայց այնու ամենայնիւ համարձակելի է խօսել մի զանցառութեան վրայ : Սակայն ինչ հասցեով է ուղղուած մի այսպիսի յանդիմանութիւն (Vorsurf) Այն խօսակցութիւնը լինէր արանց մատաղ հասակի վրայ, այսօր մեզանում կառավարութեան կը վերաբերէր . ուրովհետեւ նա Տղերանց և պատանեկաց վարժարանները տէրութեան կարգաւորութեան տակն է մտցրել այն պայմանով, որ նրանցում այն ճանապարհները բացուին, որոնք ստրկող

տանում են դէպի տէրութեան բարեկեցութեան ստանձած նպատակները : Այն ալ տեղից նային կանանց մատաղ հասակի կրթութեան դրացի նա հանգին, անպատճառ անտեղ կը տեսնենք իսկոյն մի մեծ անհաւատարութիւն, այն է թէ՛ տէրութիւնը նրանց համար իրա միջոցներից մի փոքր աչախոյս բան է վեր գնում, համեմատելով արանց վարժարանների հետ : Բայց պիտի զարմանանք որա վերայ և մի նորագոյն Ֆրանսիացի հեղինակի հետ գտնենք : « Այս ինչ հակադրութիւն է . մենք տալիս ենք միւս սեռին արտաքին ամենակարելի յարգանքներ . բայց բացառում իրաւունք : Այնք նրանք ունին աւելի փոքր իրաւունք, աւելի փոքր ընդունակութիւն, աւելի փոքր հոգեկան կարիք » : Կարելի է այս հարցերին պատասխանել « ոչ » : Բայց այնու ամենայնիւ մեզանում եղած յարաբերութիւնը գլխաւորապէս ուղղը համարիլ, աղջկերանց դատարարութիւնը այնչտի միայն խիստ կանոնի տակ է, ինչպէս ընդհանուր ժողովրդական վարժարանում առաջ գնում : Անցածներումը շատ բան ինչ որ կանանց սեռի կրթութեան համար լինում է . բարձիթով է զարգանում : Այսպէս անուանուած Դոմարի վարժարանները կառուցուած են քիչ բացառութիւններով կամ առանձնապէս ձեռնարկութեամբ . կամ կամաւորապէս քաղաքական հասարակութիւններից և չ'ունին ընդհանուր մեարանական կանոնագրութի (Vorschrift) ներքին կարգադրութեան և ուսանելու ձեւի համար, թէեւ ձեւացած էլ լինի հետ զհետէ մի յայտնի համաձայնութիւն, որի վրայ էլ բնականաբար տարածանում տէրութեան ընդհանուր վերատեսչութիւնը :

Բայց տէրութեան կողմից այս թոյ

լատուութիւնը՝ ալ դեօք այս դէպ
քում մի անհոգութիւն է, Այսմ չը
պէ՛ք է նոյն վերաաւելութիւնը կամ
հայեցողութիւնը, որով յայտնի է
թէ՛ ինչն է օգտաւէտ պատանինքէն
ամենի բարեկեցութեան համար, այն
խորին նշանակութիւն էլ ստանար,
որ կ'անանց կրթութիւնը սովորութե-
համեմատ ընդհանրացնումէ, նրա մէջ
ամիտփելով և հայրենիքը, Այսպատճառ
տէրութիւնը չէ՛ կարող անտարբեր
աչքով նայիլ որա վրայ, նայնպէս և չէ՛
կարող խոստովանիլ թէ՛ ընդհանուր
կանոններով և կարգերով չէ՛ կարող
առաջ տանիլ այն, ինչ որ այստեղ շա-
հաւէտ և ներգործիչ է, թէ՛ կանանց
զարգացման հատուանալը միայն փոքր
կախուած է հասարակական վորժա-
րաններից, թէ՛ այս զարգացումը բը-
նականաբար աւելի ընտանեաց և տան
իրաւունք և պարտաւորութիւն է,
ուրեմն մի այնպիսի վիճակի, որ տէրու-
թեան անմիջապէս ներգործութեանց
հեռի է: Այի տէրութեանական կանանց
վորժարանի էութիւն, համապատաս-
խան մարդկանց եղածինին, մի երե-
ւակայնութեան է, որ մեզ համար ու-
նի ներքին հակասութիւն, անքնական
և անկատարելի: Այնու ամենայնիւ
թէ՛ ո՞ր աստիճանի կարող է տէրութիւնը
մի միջապէս ներգործութիւն էլ կու-
նանց կրթութեան վիճակին վրայ ցանկե-
տալ, վերջը ինքնին յայտնի կը ընկի Տէ-
րութեան օգուտը, եթէ մի փոքր էլ
է կայ, երբ իրաներգործութիւնը ըն-
տանիքում ընկի և գրանով էլ հարկը կա-
տարուի, այնպէս է, ինչպէս եկեղե-
ցունը: Տէրութեան համար մի կեն-
սական պայման է այս: Արովհետեւ
ժողովրդի զօրութեան և տէրութեան
հիմունքը՝ ընտանիքն է և ընտանիքն
էլ աւելի կանանց իշխանութեան ան-
վիճելի հարստութիւնը:

Այսպիսի հասարակութեան՝ Այս
տուծոյ նշանակած դատը՝ ընդհանուր
է երկու սեռի համար, և վերջն էլ մի
զուգակցական ամբողջութիւն է կազ-
մուում ոչ միայն ամուսնու թեան, այլ
ընդհանրապէս կեանքի, աշխարհային
տնտեսութեան մեծ կապակցութեան
մէջ: Այս տեղ արանց բաժին է
ընկել աւելի դէպ ի դուրս ու զղած
հայթայթիչ և կառուցիչ գործունէ-
ութիւն, իսկ կանանց՝ պահպանիչ,
խնամիչ, տածիչ: Այնքն էլ ունին
մայրական կոչում, մինչև անգամ նը-
րանք էլ, որոնք ամուսնութեան մէջ
չեն մտած: Անանց ձեռքին և սրբ-
տին է յանձնուած մարմնայ և հոգւոյ
զօրութիւնների մասին ամենալավ հո-
գատարութիւնը: Արթութեան առա-
ջին սերմերը ընտանեկան կեանքի խո-
րութեան մէջն են և այն տեղից հեղ-
ւումեն, յաճախ շատ աննշմարելի ըս-
կընունքներով, բաղդաւորութեան և
տարաբաղդութեան աղբիւրները հա-
սարակական և մասնաւոր կեանքի ա-
մէն վիճակին մէջ: Այսին է տան հո-
գին: Եթէ երեսնայն փարատում է նրա
մարմնական կեանքից, մնում է, երկու ին-
մէջ այն ամենաներքին կապը, որով աչ-
խորքիս երեսին երկու մարդ կարող են
կապուիլ: Այի անհամար անգամ արած
նկատողութիւն է, թէ՛ ուղղակի ա-
րու զաւակներն հոգեւորապէս և մար-
մնաւորապէս մօրերի ժառանգներն
են, և ո՞վ ինքը փորձել է թէ՛ ինչ կա-
րող է անել մի մօր սէր և հերոսակա-
նութիւն, նա կը հասկանայ, որ այն
չափ մարդիկ ճանաչել և խոստովանել
են, թէ՛ ինչպէս որ իրանք բարի են,
իրանց մօր սահմանած առաջին ազդե-
ցութեամբն են: Աւելի ժողովուրդ-
ների մէջ էլ զարմանալով ասուիլ է
թէ՛ ինչ բաւ հոգի և բնաւորութիւն
որ Վերմանացիքը ունին, ամենայնու-

մեծ մասով մօրերիցն է և նոցա ներ-
գործութեանց ընտանիքի մէջ : Հո-
գւոյ վրան առաջին ասպարոթութիւնը
անուամ է սէրը , հաւատարմութիւնը
և բոլոր առաքինութիւնը՝ ոչ ուսու-
մով , այլ կենդանի գաղափարով կամ
օրինակով : Ի՛նչ որ Վեդիայումը մօ-
րերին են տալիս արու զուակներէի միա-
քը բաց անելում , մանաւանդ ծան-
րաբարոյութիւնը և հաստատամտու-
թիւնը , որը գիտէ թէ՛ ինչպէս պիտի
երեսայնեթին փափկութեց հեռի պա-
հէր մի ժամանակ ընդհանրապէս Վեր-
մանական տնային մանկավարժութեան
մէջ ուղղակի կանանց հոգացողութիւ-
նրն էր , իրանց կոչումին համեմատ
սրահելով և սրահպանելով , ուր կեան-
քի զօրութեան և գեղեցկութեան ա-
ռաջին հիմքն է :

Կարճ , մի սեռը վերաբերում է
միւսին և չէ՛ կարող այս կողմնակցու-
թեան մէջ այն լինիլ , ինչ որ պիտի .
իսկ և թէ՛ մինը չ'կայ , ինչպէս որ պի-
տի : Քենեւնը ասումէ . Եթէ այրե-
րը ոչինչ չ'արժեն , բայց մեծի մասին
կանայքն են մեղաւոր :

Կանայք իրանց կոչումին համար
ունին մի բնական հարուստ օժիտ
(Mitgäde) . բայց զարգացումը և կրթ-
ութիւնը պիտի օգնեն , որ նրանք
այս կոչումը կատարելու պարտաւորու-
ւին և յա՛մարեն :

Կրթութիւն (1) հակադրութիւնը
ընդունելով ոչ իբրեւ ստացուած , այլ
իբրեւ գործողութիւն , երեք բան է
առաջ բերում . նիւթ , որ կրթութեան
համար նշանակուած պիտի լինի . նշա-
քալ կամ գաղափար , որ նիւթին վրայ ի-

րագործուի . և երրորդ իրագործողն յե-
տէ : Եթիւ և առաջ նկատենք այս երեքը :

Կրթութեան նիւթը երեսայի հո-
գին և ամբողջ բնութիւնն է : Կուցէ
մանկավարժական ամենամեծ ճարտա-
րութիւնն է գիտնալ և ուղիղ ի գործ
գնել . ինչ որայնտեղ կայ : Արովհետեւ
յարակայ (Absolute) մանկավարժութի-
ւոյ , իւրաքանչիւր մանուկ այլ է , եւ
պահանջումէ այլապէս վարելու թիւն
իրան հետ : Եթեւ ամենայնիւ որչափ
որ իւրաքանչիւր երեխայ անհատական
լինի . դարձեալ առաջին տարիներումը
ամենի մէջ շատ բան կայ ընդհանուր .
օրինակի համար , մտածողութիւնը և
երեւակայութիւնը զարգանում են ա-
ւելի առաջ , քան թէ ծանաչողութիւ-
նը : Կայց և թէ մարդ կամենար զա-
նազանիլ թէ՛ մի որոշեալ կամքի ուղ-
ղութիւն աւելի շուտով տղերանց
մօտ է առաջ գալի , քան թէ աղջկե-
րանց , այն ժամանակը հակառակ փոր-
ձերը ցոյց կը տային թէ այսպիսի զա-
նազանութիւնները յարաբերական են
և թէ՛ սրանց վրայ հաղիւ թէ մի քանի
ընդհանուր բան խօսելու է : Եթեւ
համեմատ երկու սեռին սեպհական
հիմնաւոր զանազանութիւնը , որ նը-
րանց բնական դրութեան (Disposition)
մէջ է , ընդհանրապէս ընդունուիլ է՝
ինչպէս մի կանոն ոչ էապէս խանգա-
րուած մի մի բացառութիւններով և
անշուշտ անվիճելի է թէ՛ աղջկերանց
մօտ վաղ յառաջանում է մի աւելի
մեծ ընդունողութիւն և շարժողութի-
ղացմանքի և ոգու կողմանէ :

Եթեւ անմիջապիսութեան սահմա-
նից՝ կարելի է հետեւայնել կանանց
հոգեկան կենսութիւն ամենից շատ սեպ-
հականը , նրանց առոյգ և քեքոյշ բզ-
գացողութիւնը , աւելի փութով բով
բռնողութիւնը և աւելի շուտով ընդ-
հանուր զարգացումը : Ուր տղայն ,

(1) Գերմանական բէն Bildung որ նշանակում է
պատկերացուցումն էլ , պատկեր բառից , Գ . Զե-
ղնակը այս տեղ պատկերի նիւթի , ձեւի և շնո-
ղի վրայ և ակնարկել :

որ աշխատում է ամեն բան նիւթա-
պէս ճանաչելով իրան սեպհականել,
իրա նորասկիզբ մտածողութեան հար-
ցերին պատասխան է փնտռում, այն
տեղ է աղջկայ կողմից աւելի արագ և
անմիջապէս հասկացողութիւն և դա-
տողութիւն: Մարդու հասկացողու-
թիւնը ընտրում և կառուցանում է
կտոր կտոր, այն ինչ կնդայ հոգու ճի-
գը գնում է աւելի ամբողջը հայելու
վրայ և ուղղուած է մասերի աւելի
միութեան, քան թէ զանազանութեան
վրայ: Սրան հետ միասին կապուած է
այն, ինչում կինը իրան աւելի թեթեւ
է զգում, այսինքն աւելի հաւատով
անձնանուիրութիւն, յարգանք ստա-
ցականի և դրականի, աւանդութեան
և սովորութեան առաջին, ուրեմն ա-
ւելի բարեպաշտութիւն, այն ինչ տը-
ղի մօտ վաղ զարթնումէ քննա-
դատութիւնը, որը եղած բանին կա-
մենում է ձեւ տալ:

Աւելի զգացմամբ և հայեցողութիւն
կեանքին՝ համապատասխան է աւելի
հասկացողութիւն մի անձի համար,
քան թէ ընդհանուրի, աւելի կախում
համակրութիւնից և հակակրութիւ-
նից (Sympathie und Antipathie), քան թէ
տրամաբանական պատճառներից, վեր-
ջապէս աւելի առոյգ միտք՝ ձեւի եւ
երեւելու վրայ, և սրանով ուղղութիւն
դէպի երեւակայութիւնը (Idealität),
բնական աղղմամբ ձգտում դէպի գե-
ղեցիկը. բարեհաճութիւն ամէն
ներգաշնական և ոգեւորիչ բանում,
Հարկաւ ձեւի և երեւելու այս մրո-
քի հետ սերտ կապուած է այս հոգա-
ցողութիւնը: Ինչպէս եւ երեւում
է: Եւ այս այն ժամանակն է, երբ
ամենը, ինչ որ պատիւ կամ պարկեշ-
տութիւն է, տղային սովորաբար բռ-
լորովին մի և նայն է թուում:

Ուրեմն բանը միայն այնտեղ հա-

սաւ, որ յիշելու էր կանանց բնու-
թութեան մի քանի գծադրութիւննե-
րը. որպէս զի այժմ երկրորդումն էլ,
այսինքն զարգացման նպատակումը կա-
րելի լինի այս մասին յարաբերութիւն
դուրս բերել: Այս նպատակը ձեւա-
նումէ բնութեան տուածին հետ՝ այն
ճակատադրով, որին մանուկը ընդա-
ռաջ է երանում այն հասարակութեան
մէջ. ուր տան է գնում ծնունդուց յե-
տոյ: Սրան նայելով մենք կիմանանք
թէ՛ ինչն է զարգացման խնդիրը, երբ
կեանքի ամբողջութիւնը աչքի առջև
տեսնենք: Մի հին առած է թէ՛ ամ-
բողջը մասունքներից առաջ է, այսինքն
գաղափարի մէջ. ընդհակառակն է,
գաղափարի ժամանակեայ իրագործու-
թեան մէջ, Ինչպէս սերմի հատիկի
մէջ ծառը մտնում է, այնպէս էլ ա-
մէն գործարանաւորի ներկայ և ակա-
նասեւ էութեան մէջ՝ ապագայինը,
որը միայն հոգու մէջ տեսնում եմ, ու-
րի վրայ, ինչպէս սկզբնական և իսկա-
կան նպատակի, ամբողջ աշխարհում ուղ-
ղուած է: Այս ամբողջի գաղափարն
էլ պիտի զարգացման վրայ իշխի. իսկ
եթէ զարգացումը միայն մի նշանա-
կեալ ժամանակի համար է, ոչ մի զար-
գացում չ'է, որովհետեւ չ'ունի ոչ մի
նպատակ, այլ կամենում է միայն ժա-
մանակեայ բարեկեցութիւն յառաջ
բերել կամ որահոգանել, Այս պատճա-
ռով ոչ ոք երեխայից չի խլել նրա ե-
րեխայութիւնը, բայց թէ՛ տղայն մարդ-
պիտի դառնայ, զարգացման ժամանակ
առաջին քայլերն էլ սրտած կամ
նշանակած պիտի լինին: Այժմ ամ-
բողջը, որի վրայ ուղղած պիտի լինի
զարգացնողի հայեացքը, չ'է սահմա-
նաւորուում միայն երկրային կոչումով
այլ շրջափակում է Աստուծոյ տէրու-
թիւնն էլ, դէպի որը գիմելու պա-
հանջողութիւնը իւրաքանչիւր մանուկ

իրան հե տաշխարհ է բերում։ Գուցէ այս երկակի և ինքն ըստ ինքեան անբաժանելի երկնային և երկրային կոչման մեծութիւնն է, որ ծնողներին սրտին շատ անդամ զարգացումը առ մենագծուար հոգացալութիւններէց մէկն է թուայնում։

Ի՞նչ օժանդակութիւն և ի՞նչ պաշտպանութիւն էք տեսնում ձեր առաջին մի ներածին անօգնական մանկան մէջ։ Թմրած զօրութիւններէ առատութիւն և հոգւով շուտով պատելի աննշմարելի կարողութիւններ։ Արեւմտեան բանը միայն հոգալումը չէ թէ՛ մանուկը ապրի և հասունանայ, այլ թէ՛ իրա հոգին պաշտպանի և թէ՛ վաղ հոգու մէջ այն անկուի, ինչ որ կեանքը արժանաւոր և ճշմարտապէս բաղդուստը է կացուցանում։ Ի՞նչու համար զարգացնել մանկանց, եթէ ոչ ընդածնելու (Zur Fortpflanzung) յաւիտենական ճշմարտութիւնները, որոնք մեզ բարձրացնում և երջանկացնում են, եթէ ոչ այն ցանկութեամբ, թէ այս ճշմարտութիւններին տիրապետելը զինաւորի նրանց կեանքի մէջ իրանց և այն անձանց բարբորութեան համար, որոնց հետ կեանք են վարելու։

Եւս մասին պայմաններ իւրոքանշիւրի մէջ կան, համաձայն ընտրած և բնութեան տուած ուղղութիւններէ միջին ներդաշնակութեան։ Եւս պայմաններէ գումարը՝ կամ միութիւնը մարդու անձնականութեան են անուանում և նշանակում ենք, իբրեւ զարգացման վերջին նպատակ, անձնականութեան լիակատար կրթութիւնը, այն խնդիրը, որով մարդուն իրան մէջ իսկապէս իրա անձին մէջ մտցնում ենք, այսինքն ինչ որ իւրաքանչիւր մարդ իրա մէջ կրումէ, շատ ու քիչ պարզ հասկացողութեամբ։ «Իւրաքանչիւրի առաջին դրած է այն պատ-

կերը, ինչ որ նա գաւառալու է։ քանի որ նա այն չէ, նրա խաղաղութիւնը լցնալ չէ»։ Եւս երկու կերպի ինչք կամ անչք, այսինքն թէ՛ բնութեան եւ թէ՛ կրօնին, արար զմարդն ըստ պատկերի իւրում։ Ճանաչում ենք միայն առատարանի լուսով և միայն նրա զօրութեամբ էլ հասնում ճշմարտա Խնն ին։ Սարգը քրիտոսնէութեան ժամանակ միայն ճանաչեց ճշմարտապէս իրա եւութիւնը։ Արթութիւնը այս ամենա մեծ մարմին է վերածնութիւն. հոգու և կամքի վերանորոգութիւն՝ Եւտուծոյ Հոգուն զօրութեամբ, և եթէ այսպէս է, ապա Եւտուծոյ Հոգին կրթութեան մէջ մարդկանց դործածում, իբրեւ իրան դործակիցք։ Սի այսպիսի կրթութիւն՝ միշտ կրթութիւն էլ է ճշմարտութեան և առաւելութեան համար, և սրանով էլ է ճշմարտութեան և ազատութեան համար, և սրանով էլ է ճանապարհը թէ՛ մի Եւտուծոյ մարդ յարմարուար լինի ամեն բարի գործի։ Եւս մի և նոյն ճանապարհն է ամենքի համար։ Սրա վրայ բնականը չէ ճնշում, այլ մարդուում և Բարձրելոյն ծառայութեան մէջ ընդունուում է, և ինչ որ կեանքը զարգարուիլ և պաշտ ճիլ կարող է, դէն չէ գլուում։ Ըմեն ինչ ձերն է, բայց դուք Քրիտոսի էք։

Արդ կանանց բնաւորութեան առմեն բանում, ինչ որ առաջուց սրան վրայ խօսուիլ է, ուղղակի նպատակն է աւելի անձնական գոյութեան մի ներքին կարողութիւն, քան թէ մի բաղմակազմանի աշխատութիւն դէպի դուրս, որի գիտենալը և կարողանալը ինչպէս գործիք, պիտի արու զուակը իրան վաղ սկսհականացի։ Ըմենաւաւը, ինչ որ կանայքն են և անում են, իրանց եութեան (Mesen) ամբողջութն է լինում. նրանց բոլոր ստիւրական կա-

ըղղու թիւնները աւելի մի ներքին միասին ներգործող միութիւն են կազմում քան թէ սովորաբար այդ մարդունը (տղայ մարդունը)։ Աւստի աղջկերանց իսկական զարգացումը ուղղութիւն է ստանում գէպի անձնականութիւնը, գէպի այն, ինչ որ նրանցում սուրբ գիրքը սրբի գաղտնի մարդ է անուանում։

Սրան նայելով՝ ուրեմն բանը իսկապէս նրանում պիտի լինի, որ պահպանենք բնութեան գործնական կարգադրութիւնը՝ իրա ամենագեղեցիկ նշանակութեամբ. ամեն դաստիարակութեան (Unterricht) մէջ զարգացման կողմին ներգործութիւն տանք. ուղիղ ձգենք զգացման շարժողութիւնը, ուր ամենախոր արմատանում է աղջկերանց կամենալը և կարողանալը. որպէս զի ամեն բան ինչ որ անելի է. կարեւորութեան հետ յառաջանայ այս անմիջապէս սրույններէից, և ոչ թէ արաքրուստ սովորած լինի։ Այս միտքով, ինչպէս գեղեցիկ էլ ասուել է, երեխանց գէպի քաղաքավարութիւն կրթելու համար՝ հարկաւոր է նրանց մէջ ներածիլ բարի մտածմունքներ գէպի իրանց ընկերակիցքը, որը Վէթթէն սրտի քաղաքավարութիւն է անւանում, ուր ներքին մարդու պատկերն է արտափայլում։ Այս ձեւով պիտի ներքին առողջութեան արտասանութիւն լինի կեանքի իւրաքանչիւր բարի յատկութիւնը և ամեն շքեղութիւնը, որ համապատասխան կոչումն է, մաքրութեան, ծիսի և վայելուչ յարմարութեան։ Սրանով մի և նոյն ժամանակ ապացուցուեցաւ այն հարկաւոր զգուշութիւնը թէ վայելուչ երեւելու միտքը չը դառնայ մի կրկնակի նշանակութեամբ սնապերճ երեւելու սէր և գէպի երեւայականը ուղղուած ձգողութիւնը՝ չը կորչի փոքրիկութեան մէջ, այլ ուղղուի իս-

կապէս գէպի բարձր մարդկային հոգու արժանի նպատակները և անպատճառ լինի ընդունելութիւն կեանքի հոգեկան բովանդակութեան և յարգանք ամեն ճշմարտապէս մեծի առաջ. իսկ դրականի միտքը և ստացականի պահպանողութիւնը ձեւակերպուելի և դառնայ բարի յատկութեան հաստատութեան և հաւատարմութեան։

(Պիպի շարունակութիւն)։

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԶՈՐ ԵՒ ՈՍՏԱՆ ԳԱՒԱՌԱՅ

(Շարունակութիւն, աւել թիւ 1)։

Եկեղեցի մը կայ, որուն անունն է Մենափրկիչ. որ անտէր և անտերունչ մնացած է. վասն զի գիւղացիք սակաւաթիւ և աղքատ ըլլալով ձեռնհաս չեն զինքն պահպանելու։ Գիւղիս անուան գալով աւանդութեամբ կ'ըսուի թէ երբոր Հայկ Բեկին կը յաղթէ, Հայկայ թոռն Վաթմոսի ընտանիքը որ նոյն տեղը իջևանած էին Հայկայ յաղթութիւնը լսելով միմեանց ըսած կ'ըլլան «Եկայք հրճուեսցուք զի Հայկ յաղթեաց Բեկայ»։ Այս պատճառաւ է որ մինչեւ ցոյսօր նոյն գիւղի անունը Հերձ կ'ըսուի, ժամն երկուքին այս գիւղէն մեկնելով ժամը չորսին հասանք Վրդուաշ ըսուած Հայոց գիւղը որուն բնակիչը հազիւ 10 տան կը հասնի, բոլորն ալ հարուստ մանուանդ մահտեսի Յարութիւնեան անուն գերդաստանը որ իւր ոչ խարաց կտուրը մինչեւ երեք հազարի կը հասնի, նոյնպէս ձին և տավար իսկ գիւղը խոռոչուտ ձորակի մը մէջ է, իւր արեւմտեան կողմն ունի մեծ քարանձաւ մը. նոյն քարանձաւի ստորուտը յանուն սուրբ Մտուածածնայ ե-